

Kasvatus

Pääkirjoitus

Jari Eskola 121 Vippaa mulle viitonen

Artikkeleita

- Jarkko Tirronen 124 Kolme näkökulmaa yliopistoon
– tutkimusta, opetusta vai palvelua?
- Jaana Poikolainen 137 Narratiivinen tutkimus tieteellisen
ajattelun oppimisesta ja rakentumisesta
- Olli Vesterinen – 148 Mediakasvatus median ja kasvatuksen
Sanna Vahtivuori-Hänninen –
Ulla Oksanen – Annukka Uusitalo –
Heikki Kynäslähti
Mira Huusko – Susanna Paloniemi 162 Fenomenografia laadullisena tutkimus-
suuntauksena kasvatustieteissä
- Päivi Berg 174 Liikuntatuntien kapteenivalintatilanne
oppilaiden hierarkioiden rakentajana

Puheenvuoroja

Hannu Korhonen 187 Mitä kuuluu Suomen matematiikan
opetukselle?

Vastineita • Kommentteja

- Jyrki Hilpelä 191 Puhuttakoon edelleen totuudesta
Kommentti Kasvatuksessa 5/2005
julkaistuun artikkeliin "Kartta
kasvatustieteen maastosta"

Uutisia • Tapahtumia • Koulutusta

- 193 Kasvatusalan tutkimuksia – Research in
Educational Sciences -sarjan kuulumisia

Kirja-arviointeja

- Heikki Patomäki 195 Yliopisto Oyj. Tulosjohtamisen ongelmat
– ja vaihtoehdot (*Hannu Simola*)
198 (*Esko Rieppula*)
- Dietrich Hoffmann – Reinhard Uhle 200 Utopisches Denken und pädagogisches
(toim.) Handeln. Untersuchungen zu einem
ungeklärten Verhältnis
- Dietrich Hoffmann – Detlef Gaus –
Reinhard Uhle (toim.) Pädagogische Theorien und pädagogische
Praxis. Zur Handlungsrelevanz von
Erziehungswissenschaft (*Jyrki Hilpelä*)
- Eeva-Liisa Antikainen 204 Kasvuorientoitunut ilmapiiri esimiestyön
tavoitteena. Tapaustutkimus ammatti-
korkeakoulussa (*Anna-Liisa Westman*)
- Anna Rastas – Laura Huttunen 207 Suomalainen Vieraskirja
– Olli Löytty (toim.) (*Nelli Piattoeva*)

English Summaries

211

Kirjoittajat

213

Vippaa mulle viitonen

Helmikuisena aamuna kaksi helsinkiläistä huippututkijaa puhuu televisiossa suomalaisen huippututkimuksen talkoista. Ensin ajattelin, että tässä on mentävä sodanaikaiseen tapaan mottimetsään, mutta sitten selvisi, että tutkijat ovatkin silkalla kerjuulla. Pyydettiin lahjoituksia, kuulemma viisikin euroa riittää, mutta enemmänkin saa antaa.

Tähän on siis tultu suomalaisen huippututkimuksen rahoituksessa, pyydetään viiden euron lahjoituksia. Olin tästä ensin ihmeissäni, mutta sitten minulle selvisi uuden työnantajan tapa jakaa laitoksille perusvoimavarat. Toisin kuin mihin olin tottunut, resurssit eivät riitäkään täysimääräisesti edes laitoksen virkapalkkoihin. Kun siis mietin nyt, että olisinko töissä vielä 17 vai sittenkin 21 vuotta ennen eläkettä, valinta ei olekaan minun. Kyse onkin siitä, onko laitoksella professoreita, joiden rahoitushankkimiskyvyt ovat niin suuret, että myös minun palkkani saadaan maksuun. Minun kannaltani laitoksen tärkein oppiala on siis hake-
mustiede.

Vaimus perusvoimavarojen täydentämisestä ulkopuolisella rahoituksella kasvaa siis koko ajan. Enää emme mieti, mikä olisi tieteellisesti hyvä projekti, vaan mietimme, missä projektissa olisi hyvä hinta-laatu-suhde sen kannalta, että laitos pysyisi hengissä. Onko siis joku projekti huono sijoitus, paljon vaivaa, mutta ei laitokselle tuloja? Ei siis enää riitä, että projektilla voidaan hankkia aineistoja ja palkata tutkijoita, niiden tuloilla pitää myös maksaa osa laitoksen perusopetusta antavan lehtorin palkasta. Lehtorin, jonka työmäärä lisääntyy sen takia, että professoreiden aika menee näiden projektien metsästykseseen – samoin kuin erilaisten toissijaisten strategioiden ja kehittämissuunnitelmien väsäämiseen, joilla myös on mahdollista saada lisäresursseja.

Voidaan tietysti kysyä, miksi en ryhtyisi huippututkijaksi itsekkin. Siihenhän tässä koko ajan kannustetaan: suomalaisen yliopistotutkimuksen pitää olla kansainvälistä huippua kaikilla mahdollisilla aloilla. Mutta voiko kaikista tosiaan tulla huippututkijoita ja kaikkien tieteenalojen olla huipulla? Jos se olisi niin helppoa, pelkästä toiveesta kiinni, niin miksi sitten suomalainen huippu-urheilu ei ole jokaisessa mahdollisessa lajissa maailman huipulla? Eihän tämä onnistunut edes 1920-luvulla, jolloin suomalaiset kuitenkin menestyivät monessa lajissa, lähinnä kansainvälisen kilpailun ohuuden takia. Eikä voi olettaa, että kansainvälisen huippututkimuksen taso alalla kuin alalla on niin matala, että se saavutetaan, kunhan vain keksimme, että mekin olemme huippuyksikkö.

Vaikka meillä olisi kuinka monta hiihdon huippuyksikköä ja curlingin kehittämisprojektiä, ei se silti takaa menestystä. Huippusuorituksiin tarvitaan aina lahjoja, monessa mielessä. Tunnetusti massa ei tuo välttämättä huippuja, ei urheilussa eikä tieteessä. Kyllähän esimerkiksi suomalaisten kasvatustieteilijöiden tutkimusten ja kirjoitusten taso on enemmän kuin kirjava, mikä on hyvin selvinnyt muun muassa Kasvatukselle tarjottuja käsikirjoituksia lukiessa.

Samalla tavallahan on turha kuvitella, että kaikista nuorista jääkiekkoilijoista olisi tulevaisuudessa NHL-tähdiksi. Jatkaakseni urheiluvirtauksia: Siirryin itse vuodenvaihteessa ikään kuin Kal-

Pan kakkoskentästä Ilveksen kolmoskenttään. Voinko olla tyytyväinen tähän vai pitäisikö minun surra sitä, että en koskaan tule pelaamaan NHL:ssä? Olen kolmoskentän roolipelaaja, joka karvaa, raataa, ärsyttää ja tekee likaista työtä, olen joukkueelleni käyttökelpoinen, mutta en näy pistepörssissä. Mutta jokainen joukkue tarvitsee omat villeniemisensä (pisteet olympiaturnauksessa 0+1). Ja kolmosketjullekin asetetaan melkoisia tavoitteita. Akavan puheenjohtaja Risto Piekka totesi haastattelussaan (Aamulehti 20.03.2006, A6), *että korkeakoulu on kuin tuotantolaitos. Sen tuotteena on valmis ihminen, ja meidän tehtävämme on myydä ihminen mahdollisimman korkealla hinnalla ulos. Hm. Valmis ihminen? Mitenkähän tuo kirjataan tutkintovaatimuksiin?*

Ja kun urheiluvertauokset tulivat puheeksi, niin kannattaa muistaa parhaillaan käytävä keskustelu alkoholimainonnan kieltämiseksi urheilussa. Ehkäpä voisimme kaapata urheilun alkoholimainonnasta vapautuvat rahat tieteeseen. Miksi suotta nimetä toimitilojamme joidenkin menneisyyden haamujen, canthien ja snellmanien mukaan, myydään nimet eniten tarjoavalle. Samalla voitaisiin kaupata myös yliopistojen nimet (aivan kuten maailmalla on voinut jo kauan ostaa itselleen oman yliopiston). Koska esimerkiksi Kuopion yliopisto muuttaa huonosti tuottavan nimensä Olvi-yliopistoksi (*Osaavia Lääketieteellisiä Visioita ja Innovaatioita*)?

Jotain radikaalia tarvitsisi varmaan tehdä, sillä muuten me yliopistoihmiset uuvutamme itsemme taistellellemme pähkinöistä. Palataan vielä kerran paljon puhuttuun UPJ:hin, koska se on oiva ja karmaiseva esimerkki siitä, kuinka teemme hirvittävästi töitä mitättömien rahojen eteen ja toisaalta tuhoamme henkilösuhteita parhaamme mukaan. Kyseessä on järjestelmä, jossa ei ole mietitty lainkaan sen sosiaalisia vaikutuksia, ainoastaan väkisin tungettu kiusaksemme.

Järjestelmän eetos ilmenee hyvin Turun yliopiston henkilöstöjohtaja Risto Hovirinnan haastattelusta (Yliopistotietoa 1/2006, 14), missä hän paheksuu sitä, kuinka henkiosan arvioinnissa tapahtui viime keväänä yliarviointia. *Jotta järjestelmä toimisi hyvin ja tarkoituksenmukaisesti, pitäisi määrällisesti suurimman ryhmän sijoittua keskimmäiseen arviointikategoriaan, jossa suoritus "vastaa odotuksia". Siitä ylös- ja alapäin määrät vähenisivät Gaussin käyrää noudattaen. Nyt molemmissa arviointijärjestelmissä arvioinnit painottuivat selvästi keskiarvon yläpuolelle. Tämä ei ole hyvä asia työntekijänkään kannalta, sillä näin jää kovin vähän pelivaraa palkan parantamiseen omaa suoritustaan kehittämällä.*

Hetkinen. Arvioinneissa ei siis ole tosiasiallisesti kyse siitä, kuinka hyvin (*odotusten mukaisesti*) olet tehtävissäsi suoriutunut tai mikä vaatimustaso vastaa tosiasiallisia työtehtäviäsi. Järjestelmä edellyttää, että meidät ensin laitetaan tekemistemme (mitä ne sitten ovatkaan) mukaisesti järjestykseen ja sitten meille maksetaan palkkaa normaalijakautuman mukaan. Suoritustemme arviointia ohjaa siis täysin käytettävissä oleva palkkasumma, ei se, miten olet työsi tehnyt. Entä jos me kaikki nostamme suoriutumistamme jonkin verran? Koska meidät edelleen pitää sijoittaa normaalijakautumalle, niin arviointi henkilökohtaisesta suoriutumisesta pysyy vakiona, koska kaikki ovat parantaneet saman verran. Tässä on yksi järjestelmän monista sosiaalipsykologisista ongelmallisista kohdista. Jos palaan edelleen urheilutermeihin: järjestelmä ei palkitse siitä, että parannan 20 cm omaa pituushyppytulostani. Sen sijaan se palkitsee siitä, että voitan edelläni kisoissa viime vuonna olleen seuratoverini. Tulokseni voi olla vaikka 20 cm huonompi kuin edellisenä kesänä, olennaista on vain voitto, toisen ohittaminen eikä siis henkilökohtainen kehittymiseni. Hannu Simolan ehdotuksessa (s. 196), että vain niiden, jotka haluavat lisää palkkaa, pitäisi dokumentoida nykyisellä tavalla tekemisensä, on siis paljon ideoita.

Toinen sosiaalisia suhteita raastava seikka on keskinäisen kilpailun korostaminen. Joiden-

kin arvioiden mukaan UPJ:stä nousee vielä sota, koska ihmiset rupeavat entistä tarkemmin seuraamaan, mitä toiset tekevät ja onko heidän vaatiluokkansa siten asianmukainen verrattuna omaan luokitukseen. Itse asiassa järjestelmä ajaa siis oman suorituksen kehittämisen sijasta muiden tekemisten kytäämiseen.

Järjestelmän sosiaaliset vaikutukset on siis selvästi aliarvioitu. On luotu järjestelmä, jossa mahdollisimman monen kohdalla on todettava järjestelmän vaatimusten mukaisesti, että parantamisen varaa on, eli saatu aikaan kunnon hiostamismentaliteetti. UPJ:ssä jaettavat muruset eivät kuitenkaan useampien kohdalla toimi motivaation lähteenä. Tunnetustihan UPJ:n tuoma palkanlisä – tai vaikkapa laitosjohtajan palkkio – on paljon helpompaa hankkia pitämällä pari rahakasta koulutuskeikkaa kuin yrittämällä saada lisää palkkaa näin epävarmassa järjestelmässä, joka lisäksi jakaa vain rippeitä. Eli motivaatiotekijä ei tässä toimi, tuloksena ovat vain rapautuvat sosiaaliset suhteet työpaikalla. No, omalla kohdallani tähän on selvä ja ylellinen ratkaisu: aion olla tyytyväinen takuupalkkaani seuraavat pari vuosikymmentä, ainahan voin tarvittaessa heittää muutaman keikan, jos autonvaihto alkaa kiinnostaa.

Mielenkiintoista on, että kun yliopistoihin tungetaan mahdollisimman monta uudistusta, kapinointi lisääntyy kaikilla tasoilla. Kun esimerkiksi vielä viime keväänä suuren UPJ-keskustelun aikana Helsingin yliopiston rehtori Ilkka Niiniluoto puolusteli UPJ-järjestelmää, niin yliopistojen talous- ja henkilöstöhallinnon keskittäminen nk. valtiovarainministeriön palvelukeskuksiin herätti hänessä (Helsingin Sanomat 28.03.2006, A11) jo paljon kritiikkiä.

Ehkä minunkin pitäisi tehdä oma osani tutkimusrahoituksen hankkimiseen ja mennä vaikkapa asematunneliin.

- Hei rouva, voisitteko vipata viitosen?
- No, mihinkäs epämääräiseen se menee?
- Yliopisto-opettajien palkkaukseen, hyvä rouva.

Jari Eskola

Tiivistelmät

Tirronen, Jarkko. 2006. KOLME NÄKÖKULMAA YLIOPISTOON – TUTKIMUSTA, OPE-
TUSTA VAI PALVELUA? *Kasvatus* 37 (2), 124–136.

Artikkelissa arvioidaan kolmea yliopistomallia; humboldtilaista, liberal education -mal-
lia ja multiversity-mallia. Kahta ensin mainittua pidetään yleisesti traditionaalisina yli-
opiston malleina ja viime mainittua modernina yliopiston mallina. Traditionaalisissa
malleissa painotetaan yliopiston sivistystehtävää ja yliopiston erillisyyttä muusta yhteis-
kunnasta. Humboldtilaisessa mallissa sivistytään tieteen kautta ja liberal education
-mallissa opetuksen kautta. Multiversity-mallissa koulutus on väline asiantuntijuuden
kehittämiseksi. Yliopistojen monimuotoistumisen ja massoittumisen vaikutuksesta yli-
opisto, sen tehtävänmuodostus, arvoperusta, sisäinen organisoituminen ja tavoitteet ovat
muuttuneet ratkaisevasti. Tämä modernin yliopiston kehitys ja siihen liittyvä merkityk-
sien muutos on asettanut perinteiset yliopistomallit uuteen tilanteeseen. Niiden sisältä-
millä lähtökohdilla on yhä vaikeampaa perustella nyky-yliopistojen toimintaa.
Asiasanat: yliopistomalli, humboldtilainen, liberal education, multiversity, korkeakou-
lutus

Poikolainen, Jaana. 2006. NARRATIIVINEN TUTKIMUS TIETEELLISEN AJATTELUN OPPI-
MISESTA JA RAKENTUMISESTA. *Kasvatus* 37 (2), 137–147.

Tarkastelen tässä artikkelissa yliopisto-opiskelijoiden tieteellisen tiedon prosessointia,
uskomuksia tiedon olemuksesta sekä tieteellisen ajattelun rakentumista. Empiirinen
aineisto koostuu oppimispäiväkirjoista (N=40), jotka on työstetty kasvatus-tieteen perus-
kurssin aikana. Materiaali on analysoitu narratiivista lähestymistapaa soveltaen, taustal-
la on näkemys tiedon muodostumisesta osista vähitellen kokonaisiksi kertomuksiksi.
Tutkimustulosten mukaan opiskelijat torjuvat tietoa, omaksuvat tietoa passiivisesti tai
muokkaavat tietorakenteitaan innovatiivisesti reflektoiden asioita. Jos opiskelija suhtau-
tuu torjuvasti tiedon prosessointiin, jää oppiminen sisällöllisesti ohueksi. Toisaalta jos
opiskelijan suhtautuminen tiedon käsittelyyn on passiivista, tietoa pääasiassa toistetaan
tai analysoidaan pinnallisesti. Innovatiivisen ja reflektiivisen ajattelutavan omaksuneet
opiskelijat pyrkivät asioiden ymmärtämiseen. Opiskelijat uskovat pääasiassa tiedon ole-
van relativistista, mutta myös uskomus tiedon dualistisesta olemuksesta on nähtävissä.
Asiasanat: oppiminen, tieteellinen ajattelu, uskomukset, narratiivisuus

Vesterinen, Olli – Vahtivuori-Hänninen, Sanna – Oksanen, Ulla – Uusitalo, Annukka
– Kynäslähti, Heikki. 2006. MEDIAKASVATUS MEDIAN JA KASVATUKSEN ALUEENA –
DESKRIPTIIVISEN MEDIAKASVATUKSEN JA DIDAKTIIKAN NÄKÖKULMIA. *Kasvatus* 37
(2), 148–161.

Artikkelissa esitetään yksi soveltavaan kasvatus-tieteeseen perustuva näkökulma media-
kasvatuksen tutkimuksen ja käytännön toteutuksen jäsentämiseksi. Teoreettista viiteke-
hystä lähestytään didaktiikan tiedetaustan mukaisesti. Artikkelissa teoretisoidaan haja-
naisiksi luonnehdittua tutkimusalaa ja mediakasvatuksen toteutusta käytännössä. Artik-
kelissa keskitytään erityisesti analysoimaan mediakasvatusta median ja kasvatuksen vä-
liin jäävänä alueena. Mediakasvatuksen ja kasvatus-tieteen suhdetta tarkastellaan
deskriptiivisen mediakasvatuksen näkökulmasta, jonka keskeisiksi tutkimuskohteiksi

artikkelissa esitetään tieto- ja viestintäteknikka, verkko, etäopetus, virtuaalisuus, mobiilisuus ja näihin ilmiöihin liittyvät multimodaaliset, moniaistiset merkitykset.
Asiasanat: mediakasvatus, kasvatustiede, didaktiikka

Huusko, Mira – Paloniemi, Susanna. 2006. FENOMENOGRAFIA LAADULLISENA TUTKIMUSSUUNTAUKSENA KASVATUSTIETEISSÄ. *Kasvatus* 37 (2), 162–173.

Tarkastelemme artikkelissa fenomenografiaa laadullisena tutkimussuuntauksena. Fenomenografisen tutkimuksen kohteena ovat erilaisia arkipäivän ilmiöitä koskevat käsitykset ja niiden erilaiset ymmärtämisen tavat. Artikkelissa pohditaan fenomenografian taustasitoumuksia ja peruslähtökohtia sekä sitä, mitä toisen asteen näkökulma tarkoittaa käsitysten empiirisessä tutkimuksessa. Kuvaamme fenomenografisen analyysin etenemistä omien tutkimusesimerkkien avulla. Tarkastelemalla suuntauksen suhdetta muutamisiin muihin laadullisiin tutkimusmenetelmiin tuomme esille samankaltaisuutta ja erontekoja fenomenografian näkökulmasta. Artikkelin tarjoaa fenomenografiasta kiinnostuneille opiskelijoille ja tutkijoille kriittisen ja konkreettisen näkökulman tutkimussuuntaukseen. Samalla artikkeli jatkaa keskustelua laadullisen tutkimuksen metodologioiden kentällä fenomenografian osalta.

Asiasanat: fenomenografia, käsitykset, laadullinen tutkimus

Berg, Päivi. 2006. LIIKUNTATUNTtien KAPTEENIVALINTATILANNE OPPILAIDEN HIERARKIOIDEN RAKENTAJANA. *Kasvatus* 37 (2), 174–186.

Tarkastelen artikkelissa peruskoulun yläasteen liikuntatuntien joukkuepelien joukkueiden muodostamisen pedagogista käytäntöä, kapteenivalintaa. Kapteenivalinnassa useimmiten kaksi oppilasta on valittu kapteeneiksi ja nämä valitsevat yksi kerrallaan pelaajia joukkueeseensa. Analysoin etnografisen aineistoni avulla kapteenivalintatilanteen fyysisistä näyttämöistä ja tällä näyttämöllä tapahtuvia järjestykseen asettamisen erojen hierarkioita. Laajempaan analyttiseen kehykseenä käytän Goffmanin (1959) sosiaalisen näyttämön metaforaa. Muina teoreettisina käsitteinä käytän erilaisia maskuliinisuuden ja feminiinisuuden muotoja, eritoten niiden hegemonisia ja alistaisia suhteita. Liikuntatuntien kapteenivalinnassa oppilaat eivät aseta toisiaan järjestykseen vain ruumiin kompetenssin perusteella, vaan mukaan ottamisen ja ulos sulkemisen kriteereitä ovat myös informaalin koulun (Gordon ym. 2000a) ystävyyssuhteet ja yleinen suosituimmuus oppilaskulttuurissa. Pojilla liikunnalliset taidot, yrittäminen ja tosissaan oleminen merkitsevät enemmän. Tyttöjen prosessissa suosituimmuus, kaveriporukoihin kuuluminen ja liikunnalliset taidot ovat yhteen kietoutuneita.

Asiasanat: liikunnanopetus, oppilaskulttuuri, maskuliinisuus, feminiinisyys